

Кокоша Антоніна

магістрант факультету соціальної та психологічної освіти

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи – **Коляда Н.М.**

**КВАЛІФІКАЦІЙНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ
ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА:
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ**

Істотним фактором підготовки майбутніх фахівців соціальної роботи у ВНЗ виступає формування професійно важливих якостей особистості як складових базових компетентностей.

Науковці в царині соціальної роботи працюють над створенням професійної моделі відповідних фахівців, що дасть змогу здійснювати якісний підбір та підготовку кадрів, а це, в свою чергу, сприятиме підвищенню ефективності соціальної роботи як такої.

Модель спеціаліста будь-якого фаху, за визначенням А. Маркової [5, с. 20] включає дві основні складові: модель особистості та модель діяльності фахівця. Перша передбачає формулювання вимог до особистості професіонала, виділення професійно важливих якостей та рис. У другому випадку йдеться про аналіз та опис типових задач та способів їх розв'язання в межах професійної діяльності.

Дослідники А. Деркач, Н. Кузьміна визначають професійно важливі якості як прояв психологічних особливостей особистості, необхідних для засвоєння спеціальних знань, здібностей і навичок, а також для досягнення суспільно прийнятної ефективності в професійній діяльності. Ці особливості, на думку вчених, включають в себе такі властивості: інтелектуальні, моральні, емоційні, вольові, організаторські [11, с. 112–113].

Ряд дослідників розглядають професійно важливі якості з позиції параметрів, за якими проводиться дробова оцінка ефективності та надійності людської ланки в системі «людина-машина», «людина-знаряддя праці». В якості професійно важливих якостей можуть виступати психічні процеси, психічні стани, а також ставлення до професійної діяльності [7, с. 178–182].

Варто зазначити, що до обов'язкових якостей, притаманних соціальному працівникові, британські вчені відносять чесність, надійність, зрілість суджень, стійку систему цінностей, що охоплюють гідність, свободу вибору й конфіденційність, бажання працювати в команді, готовність бути гарним прикладом для наслідування [2; 6; 8, 10].

Основна увагу у Великобританії звертається не скільки на теоретичну підготовку, скільки на оволодіння практичними навичками соціальної роботи. Важливим етапом професійної підготовки майбутніх соціальних працівників є формування професійної етики і особистісний розвиток, зростання студентів.

Усі професійні стандарти і вимоги до соціального працівника у Великій Британії базуються на Кодексі етики, який прийнято в багатьох країнах світу, і конкретизуються в Кодексі професійної поведінки й етичних нормах для соціальних працівників і їхніх працедавців. У цьому документі наголошується на тому, що соціальні працівники Великої Британії повинні успішно виконувати свої обов'язки при роботі з людьми з різною культурою, переконаннями і життєвим досвідом, тим самим зберігаючи довіру населення до соціальних служб [3].

Визначено, що користувачі послуг, як правило, приділяють більшу увагу особистісним якостям кандидатів, ніж успіхам у навчанні. На чільне місце виносяться доброта, турботливість і співчуття, чесність і повага, надійність і пунктуальність, прагнення не тільки «бути милим», а й реально щось робити [12]. У відповідності з «Вимогами до підготовки фахівців у сфері соціальної роботи» компетентним соціальним працівником може вважатися тільки той, чия практична діяльність спирається на загальнолюдські і моральні цінності,

втілюється в життя за допомогою кваліфікованих прийомів і озброєна теоретичними знаннями і методами практичного аналізу [10].

У сучасній науковій літературі ряд авторів, зокрема П. Павленок, П. Українець та ін., серед важливих особистісних якостей, без яких соціальний працівник не є професіонал, і які необхідно формувати у ВНЗ, якщо вони спочатку йому невластиві, виділяють 3 основні групи:

психофізіологічні характеристики, від яких залежать здібності до даного виду діяльності;

психологічні якості, що характеризують соціального працівника як особистість;

психолого-педагогічні якості, від яких залежить ефект особистої чарівності [4, с. 102–105].

Крім професійно-важливих якостей майбутнього соціального працівника, існують і виявлені науковцями психологічні «протипоказання» до обрання спеціальності соціальна робота як сфери професійної діяльності. До них відносять: егоїзм, запальність, різкість суджень, категоричність, незібраність, невміння вести діалог з опонентом, конфліктність, агресивність, невміння сприймати чужу точку зору на проблемну ситуацію [11, с. 55–61].

Як свідчить аналіз практики, не кожна людина придатна для соціальної роботи, оскільки основним визначальним фактором тут є система цінностей кандидата, яка в кінцевому рахунку визначає його професійну придатність і ефективність практичної діяльності. Стиль поведінки соціального працівника, обумовлений сукупністю його особистісних якостей, його ціннісними орієнтаціями та інтересами, робить вирішальний вплив на систему відносин, яку він формує не тільки з клієнтами, але й зі своїми колегами, підлеглими та керівництвом.

Отже, основними структурними компонентами професійної придатності до соціальної роботи є такі групи рис та якостей:

моральні якості (відношення до суспільства, громадянська позиція; повага до людини, розуміння важливості самовизначення особистості тощо);

професійна спрямованість інтересів, нахилів (зацікавленість особистістю, її психологічними характеристиками та проблемами; інтерес до соціально-політичних, економічних процесів суспільства; зацікавленість існуючими світовими моделями соціальної роботи і соціального захисту та ін.);

професійні знання, навички та вміння (знання з теорії та методики соціальної роботи, соціального права, різних галузей психології, соціології, економіки тощо; володіння навичками спілкування, посередництва, консультування, наснаження, холізму, захисту від емоційного вигоряння та ін.);

спеціальні здібності (емпатійність; достатньо високий рівень розвитку аналізу і синтезу як операцій мислення; зосередженість та концентрація уваги на проблемах чи документальних об'єктах; енергійність, дієдатність). При роботі з різними категоріями клієнтів можуть проявлятися і інші спеціальні здібності [9].

Професійно важливі якості забезпечують стійку професійну позицію майбутнього соціального працівника, дозволяють виробити індивідуальний стиль, більш швидко адаптуватися до мінливих умов роботи, протистояти деформації особистості, тобто сприяють становленню компетентного фахівця соціальної сфери. На наш погляд, теоретичні професійні знання студенти набувають під час засвоєння основ теорії і практики соціальної роботи, а особистісні якості фахівця повинні бути притаманні спочатку при виборі професії, а згодом необхідно їх формувати та розвивати в ході навчання.

Закладам вищої освіти України, де система підготовки спеціалістів для соціальної сфери перебуває на етапі свого становлення, надзвичайно важливо врахувати тенденції у розвитку соціальної освіти за кордоном, зокрема Великої Британії «батьківщині» соціальної роботи, а також запроваджувати інноваційні підходи в процес професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Британськими вченими наголошується, що соціальна робота – високоморальна діяльність у тому сенсі, що рішення і дії соціальних працівників безпосередньо стосуються людини і можуть бути як корисними, так і завдати шкоди. Оскільки діяльність працівника соціальних служб відбувається у складних соціальних

умовах і орієнтована на людину з усвідомленням її цінності і значущості, то розробниками освітніх програм із соціальної роботи враховується специфіка означеної діяльності з метою навчити майбутніх молодих фахівців ефективно діяти в різних ситуаціях і відповідати за свої вчинки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Акмеология качества профессиональной деятельности специалиста: монография / Н. Кузьмина, С. Пожарский, Л. Паутова. – Санкт-Петербург-Коломна-Рязань, 2008. – 376 с.
2. An Androgogical Application to the Training of Social Workers / В. Gelfand, S. Rohrich, P. Nividon [and others] // Journal of Social Work Education. – 1975. – № 11 (3). – P. 55-61
3. Codes of Practice for Social Care Workers and Employers [online] / [ed. M. Wardle]. – London: General Social Care Council, 2002. – 23 p. — Available from Internet: <www.gsccl.org.uk>.
4. Зеер Э. Психология профессионального развития. – М.: Академия, 2009. – 240 с.
5. Мигович І. І. Соціальна робота (вступ до спеціальності) / Мигович І. І. – Ужгород, 1997. – С.38-42, 110-119.
6. Myers I. Introduction to Type / Myers I. – Gainesville: Centre for Applications of Psychological Type, 1976. – 181 p.
7. Проблеми соціальної роботи та соціальної політики в Україні [Текст:] навчальний посібник / Н.І. Кривоконь: – Чернігів: Чернігівський державний технологічний університет, 2012. – 320 с.
8. Семеренська О.. Основні вимоги до працівників соціальної сфери у Великій Британії [Електронний ресурс] / О. Семеренська – Режим доступу до ресурсу: http://www.rusnauka.com/17_SSN_2007/Pedagogica/22265.doc.htm
9. Стрельбицька С. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА У ВНЗ [Електронний ресурс] / С. Стрельбицька – Режим

доступу до ресурсу: [https://www.google.com.ua/ 2Fznpkp_sp_2015_24_24.AOvVaw1QClQehpYdOKz5lCb2n_x1](https://www.google.com.ua/2Fznpkp_sp_2015_24_24.AOvVaw1QClQehpYdOKz5lCb2n_x1).

10. The Requirements for Social Work Training [online] / [ed. J. Smith]. – London: Crown Copyright, 2002. – 20 p. – Available from Internet: <www.doh.gov.uk/swqualification.

11. Шадриков В. Введение в психологию: эмоции и чувства. – М.: Логос, 2002. – 156 с.

12. Wenman H. Working towards full participation [online]. – London: General Social Care Council, 2005. – 46 p. – Available from Internet: <www.gsc.org.uk.